

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Archiv obce Pakoslav

[1839]–1945

Inventář

EL NAD č.: 301

AP č.: 287

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Plasy 2012

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	6
III. Archivní charakteristika archivního fondu	6
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	7
Seznam použitých pramenů a literatury	8
Inventární seznam	10

I. Vývoj původce archivního fondu

Pakoslav (něm. Pokeslaw, Pokeslav; v berní rule uváděna jako Bokušlav) leží 6,5 km jihovýchodně od Bezdržic na stejnojmenném katastrálním území v nadmořské výšce 498 m. Název vsi byl patrně odvozen z osobního jména někdejšího držitele vsi Pakoslava. Ves je poprvé zmiňována v roce 1379 coby sídlo vladyky Jindřicha. V letech 1397–1457 je zde připomínána tvrz v držení pánů z Prostiboře. Další zprávy o Pakoslavi pocházejí až z roku 1544, kdy se stala již natrvalo, resp. do roku 1850 součástí panství Trpísty, náležejícího tehdy Markvartům z Hrádku. V roce 1612 koupili statek Švambergové a připojili jej k panství Třebel. V berní rule jsou obě panství uváděna jako jeden celek spolu s panstvím Krasíkov (Švamberg). Když kynžvartská linie Švambergů v roce 1659 vymřela, bylo krasíkovské dominium prodáno Janu Kryštofovi Ferdinandovi Heissensteinovi na Starhenbergu, který už roku 1677 odprodal Třebel a Trpísty Marii Maxmiliáně Terezií Sinzendorfové, rozené Collaltové. Šlechtický rod Sinzendorfů vlastnil panství až do roku 1793, kdy je získal Jan Antonín Lexa z Aehrenthalu. V roce 1824 panství zdělila jeho dcera Jana, provdaná Wiederspergová z Wiederspergu.

V roce 1848 došlo ke zrušení poddanství a patrimoniální správy, která pokračovala ve své úřední činnosti ještě po přechodnou dobu do roku 1850. Nejnižším správním článkem se staly samosprávné místní obce, a to na základě tzv. Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170/1849 říšského zákoníku ze dne 17. března 1849. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí, s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada. Na Stadionovo prozatímní obecní zřízení pak v mnohém navazoval v roce 1862 vydaný rámcový říšský obecní zákon (č. 18/1862 říšského zákoníku), který měl v některých svých ustanoveních přímou platnost, zatímco jiné jeho předpisy byly realizovatelné prostřednictvím zemských prováděcích zákonů. V roce 1864 tak vešlo v platnost obecní zřízení a řád volební pro Čechy (č. 7/1864 zemského zákoníku českého).

Pakoslav patřila až do roku 1850, kdy začaly fungovat nově zřízené politické úřady, k alodiálnímu panství Trpísty a Třebel. V novém územněsprávním členění obec připadla do politického okresu Planá a soudního okresu Bezdržice v Chebském kraji. V letech 1855–1868 náležela do správního obvodu smíšeného okresního úřadu v Bezdržicích. Na základě zákona č. 44/1868 říšského zákoníku z 19. května 1868 a nařízení ministerstva vnitřních záležitostí č. 101/1868 říšského zákoníku z 10. července 1868 patřila obec do soudního okresu Bezdržice v politickém okrese Teplá. Vyhláškou č. 183/1902 říšského zákoníku z 11. září 1902 byl pak bezdržický okres vyčleněn z politického okresu Teplá a připojen k politickému okresu Planá. Farní správou a školou obec příslušela k nedalekému Šipínu (Schippin).

Podle výše zmíněných zákonných ustanovení byly v Pakoslavi zvoleny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorčí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních. O činnosti zdejší samosprávy a jejích představitelích se až do 20. let 20. století nedochovaly žádné informace.

Po vzniku ČSR se první obecní volby v Pakoslavi uskutečnily podle novelizovaných ustanovení o volebním řádu a o obecním zřízení (zákon č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb.). V čele obce tak stálo obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními. Vzhledem k převážně zemědělskému charakteru obce zde dominoval Bund der Landwirte (Svaz zemědělců), který měl v meziválečném období v obci také svoji politickou organizaci. Výbor tehdy ustanovoval zástupce do Místní školní rady v Šipíně, honebního výboru a místní osvětové komise. V roce 1928 byla založena obecní knihovna, jež při svém vzniku čítala 30

svazků.

Nemovitě jmění obce v té době mimo jiné tvořila obecní kovárna čp. 23 a snad také kaplička sv. Antonína, postavená v roce 1922 z příspěvků občanů Pakoslavi, knížete Löwensteina, majitele velkostatku Trpísty Kubinczkiho a tepelského kláštera. V roce 1928 bylo obecní jmění rozšířeno o školní budovu čp. 32 vystavěnou pro místní expozituru školy v Šipíně. Celkové náklady se vyšplhaly na 150 000 Kč, které si obec vypůjčila u městské spořitelny ve Stříbře. Výstavba školy obec na velmi dlouhou dobu finančně zatížila a její rozpočty v následujících letech vykazovaly značné schodky, jež jen pozvolna klesaly. Dle záznamů v pamětní knize hospodařila obec v roce 1934 se schodkem 31 835 Kč, v roce 1937 činil 20 713 Kč. Obecní výbor tak pravidelně žádal o příspěvky z vyrovnávacího fondu, neboť jen minimální část chybějícího obnosu byla kryta obecními přírážkami a vybranými obecními dávkami.

V roce 1935 byla v Pakoslavi založena místní odbočka SdP (Sudetendeutsche Partei/Sudetoněmecká strana) v čele s Josefem Jägrem, současně byla tehdy zastavena činnost místní politické organizace Bund der Landwirte. Po záboru českého pohraničí v roce 1938 se obec Pakoslav stala součástí Říšské župy Sudety, náležela do obvodu vládního prezidenta v Chebu se sídlem v Karlových Varech a spadala do působnosti landráta v Teplé. V říjnu téhož roku byl Wenzel Dorschner pro svou bývalou politickou orientaci zbaven funkce starosty a do čela obecního úřadu byl dosazen Rudolf Jäger. Nařízením ze dne 10. listopadu 1938 bylo s platností od 20. listopadu 1938 na sudetoněmeckém území zavedeno německé obecní zřízení (Deutsche Gemeindeordnung) z 30. ledna 1935, na jehož základě byl v dubnu 1939 jmenován starostou opět Rudolf Jäger, dále byli ustanoveni dva přidělenci, W. Kreiner a W. Stanka, a 4 radní.

Obec, kterou dosud nevedla žádná okresní silnice, ale více či méně udržované polní cesty, po záboru v roce 1938 zintenzivnila své úsilí o vybudování okresní silnice z Křelovic (Křelowitz) přes Pakoslav, Dlouhé Hradiště (Langenradisch) a Poloučany (Polutschen) do Konstantinových Lázní (Konstantinsbad), kde sídlil poštovní a telegrafní úřad pro obec a nacházela se zde i nejbližší železniční stanice. Ke stavbě této silnice nikdy nedošlo, kolem roku 1970 byla pouze vyasfaltována cesta z Pakoslavi do Křelovic.

Činnost Obecního úřadu v Pakoslavi byla ukončena v květnu 1945 ustavením místní správní komise.

Počet obyvatel a domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	149	neuvedeno
1869	166	28
1880	174	29
1890	157	27
1900	171	28
1910	166	28
1921	179	26
1930	142	29

Seznam doložených starostů

Josef Janda	1928–1932
Franz Pöpperl (vládní komisař)	1932–1933
Wenzel Dorschner	1933–1938
Rudolf Jäger	1938–?

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Fond Archiv obce Pakoslav tvoří archiválie vzniklé z činnosti Obecního úřadu v Pakoslavi. Z dochovaných písemností není evidentní, kde a jakým způsobem byly ukládány.

Dne 16. února 1956 provedla okresní archivářka Boh. Lohrová prohlídku a skartaci písemností na Místním národním výboru v Pakoslavi a k trvalé archivní úschově určila vedle vybraných písemností MNV také parcelní protokol, pocházející zřejmě z roku 1839. V protokolu je rovněž zmíněno, že „zápisy z doby německé správy obce byly podle prohlášení přítomného zástupce MNV již vyřazeny“. K faktickému převzetí archiválií došlo pravděpodobně v průběhu roku 1957.

Na základě územní reformy (zákon č. 36/1960 Sb.) byly písemnosti Obecního úřadu v Pakoslavi v roce 1963 delimitovány z Okresního archivu Tachov se sídlem ve Stříbře do Okresního archivu v Plasích jako součást fondu MNV Pakoslav (č. přírůstkové 235). V roce 1995 byly archiválie obecního úřadu z fondu místního národního výboru vyčleněny a byl založen nový fond Archiv obce Pakoslav, č. EL NAD 301.

Nepodařilo se bohužel objasnit, za jakých okolností byla do archivu (ve Stříbře či v Plasích) převzata pamětní kniha obce a plán na výstavbu nové kaple. Zlomek spisového materiálu byl patrně v roce 1995 vytríděn z písemností místního národního výboru.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Původcem archivního fondu AO Pakoslav je Obecní úřad v Pakoslavi. Pořádání a inventarizace proběhly na základě metodického pokynu archivní správy ministerstva vnitra (Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, archivní správa ministerstva vnitra v Praze dne 31. ledna 2000, čj. AS/1-284/2000) a Metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. března 2010 (čj. SOAP/006-0767/2010).

Vzhledem k přemanimulování fondu došlo ke změně v jeho celkovém časovém rozsahu, metráži i v počtu a skladbě evidenčních jednotek. Fond Archiv obce Pakoslav tak nyní obsahuje 2 úřední knihy, 1 karton spisů a 1 plán. Inventární seznam zachycuje archiválie vzniklé před rokem 1850 (A. Předchůdci obecní samosprávy do roku 1850) a archiválie pocházející z období existence obecního úřadu (B. Obecní úřad 1850–1945). První skupinu tvoří pouze parcelní protokol, pořízený asi v roce 1839 v souvislosti se soupisem všech pozemků na území Předlitavska pro potřeby nové berní soustavy. Byl využíván zprvu vrchnostenskou správou, po roce 1850 obecním úřadem, který se v rámci své přenesené působnosti podílel na správě berní. Druhá skupina byla rozdělena na „I. Knihy“, „II. Spisový materiál“ a „III. Plány“. V případě inv. č. 1 a 4 byla určena jen přibližná datace na základě formálních znaků a historických souvislostí.

Během pořádání nebyly vyřazeny žádné písemnosti. Celkový rozsah fondu činí 0,16 bm. Do I. kategorie byla zařazena pouze pamětní kniha (inv. č. 2). Archiválie jsou psané převážně německy a přes drobná poškození prachem se v době zpracování fondu nacházely ve vyhovujícím stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Nejvýznamnější archiválií fondu je pamětní kniha, založená v roce 1929 učitelem Franzem Lerchem, který působil na zdejší expozituře šipínské školy do září 1930. V zápisech poté pokračovali další učitelé – Adolf Kotrasch (1930–1931), Franz Pöpperl (1932–1935), Franz

Häusteín (1936) a Wilhelm Junker (1937–1941). Kronika poskytuje cenné informace o vývoji obce, jednotlivých usedlostech, místních obyčejích a zvycích, spolkovém a společenském životě, pohybu obyvatel, počasí a částečně také o činnosti obecní samosprávy. Pamětní kniha navíc obsahuje řadu kvalitních fotografií, zachycujících obec i její obyvatele.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Fond Archiv obce Pakoslav uspořádala Kateřina Nová a Zuzana Kliková. Inventář zpracovala Zuzana Kliková v červnu 2011 a čistopis pomůcky zhotovila v lednu 2012 ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích.

V Plasích 25. 1. 2012

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Seznam použitých pramenů a literatury

I. Prameny

Die Gemeinden des Reichsgaues Sudetenland. Warnsdorf, 1941.

Ortsbuch für den Reichsgau Sudetenland. Haida, 1939.

Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaseirthum Oesterreich, 1849.

Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaseirthum Oesterreich, 1862, Teil IV., (Nr. 13, 5. 3.).

Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaseirthum Oesterreich, 1868, Stück XLI., (Nr. 101, 10. 7.).

Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaseirthum Oesterreich, 1868, Stück XVII., (Nr. 44, 23. 5.).

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970. Praha, 1970.

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1919 (částka 16., 31. 1. a 7. 2.).

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1945 (částka 3., 5. 5.).

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1922 (částka 7., 28. 1.).

SCHWARZ, František. *Výklad zákona obecního: zřízení obecní a řád volení v obcích.* Praha, 1898.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1872.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1886.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1893.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1907.

Seznam míst v Království českém. Praha, 1913.

Statistický lexikon obcí v Čechách. Praha, 1924.

Statistický lexikon obcí v Zemi české. Praha, 1934.

Tereziánský katastr český. Praha, 1964.

Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen. Prag, 1861.

ZAHRADNÍKOVÁ, Magda – ČADKOVÁ, Iva. *Berní rula – sv. 24: kraj Plzeňský II.* Praha, 2002.

Zákoník říšský pro království a země v radě říšské zastoupené, 1902 (částka 92., 17. 9.).

Zákony a nařízení pro Království české, 1864 (částka 2., 16. 4.).

Zevrubný popis rozdělení země Království českého. Praha, 1854.

II. Literatura

BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří a kol. *Severní Plzeňsko I. Historicko-turistický průvodce č. 7. Plzeň, 1996.*

BĚLOHLÁVEK, Miloslav a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. – Západní Čechy. Praha, 1985.*

DUNDERA, J. A. *Království české statisticky-polohopisně popsané. I. díl – Kraj plzeňský. Praha, 1845.*

FLÖGEL, Jaroslav. *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře. Praha, 1933.*

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost. Praha, 2005.*

Kolektiv autorů. *Über Grenzen hinweg. Geschichte, Land und Leute des Plan-Weseritzer Bezirkes Tischenreuth und Mähring. Tischenreuth, 1984.*

KOTYŠKA, Václav. *Úplný místopisný slovník Království českého. Praha, 1895.*

LERCH, Franz a kol. *Unsere Heimat. Bezručice, 1936.*

NOVÁKOVÁ, Božena a kol. *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla N–Ž. Praha, 1991.*

PALACKÝ, František. *Podrobný popis Království českého. Praha, 1848.*

POSEL, Miroslav. *Kronika mého kraje I. Od prvopočátku do května 1945 [nepublikovaný strojopis]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, 1979.*

POSEL, Miroslav. *Kronika mého kraje 2. Od května 1945 [nepublikovaný strojopis]. Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, 1980.*

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. III. díl – M–Ř. Praha, 1951.*

Státní oblastní archiv v Plzni: průvodce po archivních fondech – sv. 3. Praha, 1976.

Státní archiv v Plzni: průvodce po archivních fondech – sv. 4. Praha, 1975.

VRBATA, Jaroslav. *Přehled vývoje veřejné správy v odtržených českých oblastech v letech 1938–1945. Sborník archivních prací, 1962, roč. 7, č. 2, s. 45–87.*

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jednotka
---------	-------	---------------	----------------

A. Předchůdci obecní samosprávy do roku 1850

Knihy

1	Parcelní protokol
(Grund Parzellen Protocoll der Gemeinde
Pockeslav)
Německy, 22,5 x 37,9 cm, bez desek, poškozeno
prachem | [1839] | K 1 |
|---|--|--------|-----|

B. Obecní úřad 1850–1945

I. Knihy

2	Pamětní kniha	1929–1941	K 2

II. Spisový materiál

Spisy

3	Hlášení o změně pobytu Josefa Gahabky	1945	N 1
4	Zemědělství – oznámení a výpočet škod
způsobených živelní pohromou, evidence majitelů
koní	1934–[1944]	N 1

III. Plány

5	Plán výstavby nové kaple
(Plan zum Neubau einer Kapelle in Pokeslav)
Hans Marek, Černošín, 1:50, papír, kolorovaný
rukopis, 53 x 40 cm | 1922 | M 1 |
|---|---|------|-----|

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Pakoslav
Značka archivního fondu:	AO Pakoslav
Časový rozsah:	[1839]–1945
Počet evidenčních jednotek:	4 (2 úřední knihy, 1 karton a 1 plán)
Počet inventárních jednotek:	5
Rozsah v bm:	0,16
Stav ke dni:	25. 1. 2012
Zpracovatelé archivního fondu:	Kateřina Nová, Zuzana Kliková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Zuzana Kliková
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Karel Rom

dne 25. 1. 2012 – č. j. SOAP/060-41/2012

Nově vymezené a revidované evidenční jednotky při GI 2012-2013

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Pakoslav
Značka archivního fondu:	AO Pakoslav
Číslo EL NAD:	301
Číslo AP:	287
Časový rozsah:	[1839] - 1945
Počet evidenčních jednotek:	4 (2 úřední knihy, 1 karton, 1 technický výkres (inv. č. 5))
Počet inventárních jednotek:	5
Rozsah v bm:	0,16
Stav ke dni:	6. únor 2013
Vypracoval:	J. Kříž, M. Hanzlíčková